

ПЛЕНАРНІ ЗАСІДАННЯ І СЕКЦІЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Артюмова Т. І.

Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
д.е.н., головний науковий співробітник відділу економічної теорії

ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Чверть століття ринкового реформування України не дали бажаних результатів: проблеми модернізації національної економіки і підвищення добробуту населення залишаються актуальним порядком денним. Особливостями відносин відтворення в сучасній Україні є нестійкий характер економічного зростання, структурна незбалансованість економіки і *товарного* експорту, залежність добробуту домогосподарств від диверсифікованих джерел грошових надходжень, в тому числі, від діяльності в сфері нестандартної і неформальної зайнятості. Практика світового господарювання пропонує різні форми і способи стимулювання ділової активності для переходу на траєкторію сталого розвитку: імпортозаміщення, проведення політики жорсткої бюджетної економії, посилення податкової дисципліни, активізація існуючих і створення нових інститутів розвитку, амністія тіньових і офшорних капіталів, вдосконалення механізмів кредитування і підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу. Втім, запорукою успішного застосування зазначених заходів є їх упорядкування в руслі відповідної концепції економічної політики, що, в більш широкому контексті, потребує осмислення закономірностей глобальних ринкових трансформацій та пошуку нових теоретичних підходів для упізнання та з'ясування сутності прийдешніх моделей господарського облаштування.

На рубежі ХХ – ХХІ століть становлення інформаційного суспільства з осередком у вигляді мережевої економіки ознаменувало початок глобальної модифікації системи економічних відносин за законами економічної інверсії. Розуміння природи глибинних зрушень у підвалинах суспільного життя актуалізує потребу соціально-економічного осягнення теорії відносності. Адекватною відповіддю на вказаний запит є формування релятивістської економічної теорії, здатної відобразити генезис та історичні долі свого об'єкта як складного феномену в єдиній просторово-часовій системі координат, що містить передумови і можливості багаторівневого вибору суб'єктів в імовірнісному діапазоні від абсолютної випадковості до жорсткої детермінації. Логіку серединного шляху як русло, що пролягає між двома граничними науковими підходами, кожен з яких символізує відчуження, покликана сьогодні сформулювати політична економія за допомогою теорії економічної цінності.

Загальний статус теорії економічної цінності у вузькому (в системі економічних наук) та широкому (як ядра філософії господарства) розумінні обумовлюється трансцендентною сутністю поняття і відносин економічної цінності як блага, єдиного в троїстій визначеності граничної корисності, вартості і ціни, що об'єднує природно-економічні, організаційно-економічні та соціально-економічні зв'язки і відносини. Наступність ціннісної методології в працях В. Петті, А. Сміта, Д. Рікардо утворює витoki логіки серединного шляху – класичної течії економічної думки, що відображає методологію перетворених економічних форм. Протягом ХІХ–ХХ століть в розвитку економічної науки позначилися дві суперечливі тенденції. З одного боку, тут було сформовано теоретичні основи моделі загальної економічної рівноваги і сталого розвитку господарської системи. З іншого – ціннісний конфлікт між представниками провідних економічних шкіл поступово набув характеру глобального методологічного відчуження. Відокремившись одна від одної, трудова теорія вартості та маржинальна доктрина відійшли від логіки Серединного шляху і спровокували загальну кризу економічної теорії. Втім, ціннісна методологія не зникла і не девальгувала. У

другій половині XX століття в її надрах сформувалася модель економічної рівноваги, що може стати гідною відповіддю економічної науки на глобальні виклики новітнього періоду.

Нагальна потреба у відновленні ціннісної методології має не тільки абстрактно-наукові, а й суто практичні підстави. Оволодіння зазначеною методологією дозволяє адекватно оцінювати сучасні тенденції суспільного розвитку та може закласти концептуальне підґрунтя для виходу України на траєкторію сталого соціально-економічного розвитку. Так, світовий досвід свідчить, що плідна модернізація національної економіки обумовлюється успішністю трансформації моделі держави загального добробуту в модель ефективної держави. Засади становлення ефективної держави були позначені наприкінці 1990-х років у Доповіді Світового банку «Держава в світі, що розвивається»; проте глибинна сутність трансформації моделі соціальної ринкової держави до моделі ефективної держави не була адекватно усвідомлена інтелектуальною спільнотою через знецінення методології причинно-наслідкового аналізу. Це зумовило ціннісне вихолощування інститутів державно-приватного партнерства та соціальної відповідальності організації як паростків нових господарських порядків, а глобальна фінансово-економічна криза виявила межі для становлення інформаційного суспільства.

З позицій ціннісної методології можна з'ясувати, що модель ефективної держави формується на основі чіткого розподілу і забезпечення ефективного взаємозв'язку прав власності та відносин управління в системі держава – корпоративний сектор економіки. Її становлення пов'язане з формуванням відповідального економічного суб'єкта нового типу, що відрізняється інноваційною поведінкою, запроваджує на підприємстві ефективну систему корпоративного управління і високу корпоративну культуру, яка дозволяє гармонійно об'єднати інтереси найманих працівників, корпорації і суспільства; сприяє глибокій реструктуризації виробництва, соціалізації економічних відносин, підвищенню конкурентоспроможності національної економіки. Ефективна система корпоративного управління впорядковує відносини між державою і приватними суб'єктами за умов поширення відносин децентралізації, підвищує результативність управління процесами суспільного відтворення, сприяє становленню соціально орієнтованої інноваційної економіки, а, отже, дозволяє зняти невизначеність економічних перспектив на шляху становлення інформаційного (постіндустріального) суспільства.

Отже, результативність планів соціально-економічної модернізації в Україні обумовлюється наявністю більш загальної проблеми становлення ефективної інноваційної держави. Втім, сьогодні держава не може повноцінно виконувати свою інноваційну історичну місію не тільки в країнах з перехідною економікою. Позбувшись значної частини активів внаслідок приватизації та не створивши адекватну систему сумісно-розділених відносин управління, держава поступово стала втрачати орієнтири і важелі соціального господарювання. На думку фахівців, кризовий стан економіки спонукає державні структури зосереджуватися на вирішенні конкретних проблем життєзабезпечення, але ігнорування панорамного бачення суспільних перспектив продукує утворення хибної спіралі песимістичних настроїв і кризового відтворення. Так, політика жорсткої бюджетної економії, яка сьогодні набула поширення в багатьох європейських країнах, не є далекоглядною внаслідок недостатнього її теоретичного забезпечення. Недосконалість методологічного інструментарію обумовлює спрощене трактування господарського життя та, відповідно, утворює нереалістичне підґрунтя для прогнозування економічних процесів і оцінки його наслідків. Затиснута формальними моделями та стереотипами традиційних управлінських підходів, сучасна держава, навіть у розвинених країнах, орієнтована на вирішення вузьких прагматичних завдань і не схильна до широкого панорамного мислення, усвідомлення своєї інноваційної функції. Переймаючи ознаки ринкового управління у фірми, керуючись принципами ефективності і тотального управління якістю у виробництві та наданні суспільних благ, державні структури залишаються в невіданні про закони соціально-економічної інверсії і зміст соціально-економічної природи фірми, аналіз яких потребує ціннісного погляду.